

MOLLA HALİL'E (1754-1843) GÖRE MESİH/İSA'NIN NÜZULÜ

Descent of Jesus/Christ According to
Mullah Halil

Serkan Tekin¹

Öz: Molla Halil es-Siirdi, 1750-1843 yılları arasında yaşamış, hayatı, eserleri ve düşünceleriyle yaşadığı devrin ilim ve fikir hayatına yön vermiş önemli âlimlerden biridir. Yazdığı ilmi eserlerle kendi dönemindeki medrese mensuplarının ve ilmi çevrelerin dikkatini çekmiş, hoca ve talebelerin ilim ve fikir dünyalarının şekillenmesinde etkili olmuştur. Biz bu makalede, başta Molla Halil'in kendi eserleri olmak üzere, bu konuda yazılmış diğer kitap, tez, madde, makale vb. kaynaklardan yararlanarak, onun Mesih/İsa meselesine yaklaşımını inceledik. Makalenin başında önce Molla Halil'in hayatı, tahsili ve eserleri hakkında kısa bilgiler verdik. Sonra Mesih/İsa kavramlarının kelime ve terim anlamları ile mezheplerin bu konudaki görüşlerini tespit etmeye çalıştık. Daha sonra Molla Halil'in Mesih/İsa bağlamında görüşlerini ortaya koyduk. Böylece onun bu konudaki fikirlerini dikkate sunup günümüz bilim insanlarının istifadesine katkı sunmayı amaçladık. Molla Halil'e göre, Mesih/İsa ahir zamanda kıyametten önce gökten incek, cizyeyi kaldıracak, yeryüzündeki ehli kitabı (Hristiyan ve Yahudileri) İslam dinine dâhil edecek, küfrün başı olan Deccalı öldürecek, Kur'an'la yedi yıl hüküm sürecek ve sonra vefat edip, Ravza-i Mutahhara'da Peygamberimizin yanına defnedilecektir. Hz. İsa'nın

ABSTRACT: Mullah Halil al-Siirdi is one of the important scholars who lived between 1750-1843 and he guided the scientific and intellectual life with his works and thoughts. With the scientific works he wrote, he attracted the attention of the madrasah members and scientific circles of his time, and was influential in shaping the science and intellectual world of scholars and students. In this article, we have made the subject of Mullah Halil's own works, examining his approach to Christ/Jesus by making use of other books, theses, articles, and article resources written on this subject. At the beginning of the article, we first gave brief information about the life, collection and works of Mullah Halil. Then, we tried to determine the word and term meanings of Christ/Jesus and concepts and the views of sects on this subject. Mullah Halil says that; Christ/Jesus will come down from the sky before the Resurrection in the End Times. He will remove the jizyah. He will make the people of the earth (Christians and Jews) included in the religion of Islam. He will kill the Dajjal and rule with the Koran for 7 years and then died. He will be buried beside our Prophet in Ravza-i Mutahhara. After the death of Jesus, the apocalypse will break.

¹ Dr., Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, serkante-kin240681@gmail.com, ORCID NO: 0000-0001-5892-8889.

Hakemli Araştırma Makalesi Peer-reviewed Research Article		
Başvuru Submission	Kabul Accept	Yayın Publish
07.04.2020	29.06.2020	29.06.2020

vefatından sonra kıyamet kopacaktır.

Anahtar kelimeler: Kelam, Molla Halil, Siirt, Mesih, Kıyamet, Deccal.

Keywords: Kalam, Siirt, Mullah Halil, Christ, Jesus.

GİRİŞ

Hemen her dinde ve mezhepte bulunan ama farklı şekillerde anlaşılan ve buna göre de adlandırılması değişen Mesih anlayışı, inanların ümit kapısı olması açısından çok önemli bir unsur olup toplum üzerinde büyük etkiye sahiptir. Bu nedenle 19. yy. da doğu Anadolu'da yaşayan ve döneminde şöhret sahibi olan Molla Halil'in bu konudaki görüşleri, yaşadığı dönemin bu konudaki inancına ışık tutması açısından önemlidir. Buna binaen biz de Molla Halil'in Mesih anlayışını ortaya koymanın faydalı olacağını düşündük. Konumuza geçmeden önce okuyucuya zihni bir hazırlık sağlamak için Molla Halil'in kim olduğundan kısaca bahsetmenin faydalı olacağı kanaatindeyiz.

1. Molla Halil'in Hayatı

Tam adı, Molla Halil es-Si'irdi'dir. Soyunun Sultan Şeyhmus yolu ile Hz. Ömer'e dayandığı söylenmektedir. Bir görüşe göre onun lakablarından birinin de Ömerî olması bundan dolayıdır. Doğduğu yere nispetle Hizânî ve Kulpikî, yaşadığı şehre nispetle de es-Si'irdî ve kavmine nispetle el-Kürdî denmiştir. Kaleme aldığı manzum eserlerinde ise Şavkî mahlasını kullanmıştır.²

Molla Halil, bugünkü adıyla Süttaş köyü olan Bitlis'in Hizan ilçesine bağlı Kulpik köyünde dünyaya gelmiştir. Doğum tarihi ile ilgili farklı tarihler verilse de 1750 yılı olduğu daha makul gözükmektedir.³

Molla Halil'in vefat tarihi konusunda kaynaklarda farklı bilgiler bulunmaktadır. Kaynakların çoğuna göre vefat tarihi 1259/1841'dir.⁴ Eski Siirt müftüsü Ömer Atalay, Halil'in vefatı için 1255/1839 tarihini zikrederken, Molla Fudayl ise 1259/1843 tarihini vermektedir.⁵

Molla Halil, Siirt'in doğusundaki yüksekçe bir tepede bulunan merkez mezarlığında, kendi ismiyle anılan mezarda metfundur.

² Bursalı Mehmet Tahir, *Osmanlı Müellifleri*, nşr. A. Fikri Yavuz, İsmail Özen (İstanbul: ts.), 1/409; İbrahim Harrânî, *Tuhfetu'l-İhvân'l-Medresiyeye fi Terâcim-i Ba'zi Musannifi'l-Kütübi'd-Dirâsiyye* (Tillo: h. 1427) 28-138; Bkz. Kazan, Faruk, *Molla Halil'in Bilgi ve Varlık Anlayışı* (Diyarbakır: 2013) 1; Pakiş, Ömer, *Molla Halil es-Siirdî ve Tefsirciliği* (İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisâns Tezi, 1996) 6.

³ Faruk Kazan, *Molla Halil'in Bilgi Ve Varlık Anlayışı*, 2; Ayrıca Bkz. Ömer Atalay, *Siirt Tarihi* (İstanbul: Çeltut Matbaası, 1946) 112.

⁴ Ömer Atalay, *Siirt Tarihi*, 112.

⁵ Molla Fudayl, *Terceme* (Zokayt Medresesi Kütüphanesi) 46a.

Molla Halil'in hayatını çalışmamızın ana ekseninden uzaklaşmaması için kısa kestik. Hayatıyla ilgili daha detaylı bilgi, XIX-XX. Yüzyıllarında Siirt'e Yapılan Kelam Çalışmaları adlı eserde yer almaktadır. Biz yeniden konumuzun temeli oluşturan Mesih konusuna dönecek olursak, konunun iyi anlaşılmasına ışık tutması için Mesih kelimesinin anlamlarına kısaca bir göz atmakta fayda vardır.

2. Mesih Tanımı

2.1. Sözlük Anlamı

Mesih kelimesi Arapça kökenli bir kelime olup (mesaha, yemsehu, meshan) fiilinin "feil" "vezninde ism-i fail ya da ismi mefuldür. Verilen anlamlara bakıldığında Hz. İsa için kullanıldığında güzel yaratılmış ya da Cebrail'in ona dokunması anlamları verilince ismi meful oluyor. Ama deccal anlamında (yalancı) kullanılırsa ismi fail oluyor. Mesh, sözlükte bir şeyden bir şeyi kaldırmak, el ile sıvazlamak, el sürmek, kesmek, güzel yaratılmış kişi, yağla ovulmuş kişi, kötü yaratılmış kişi, yola gitmek, yalan konuşmak, kandırmak, yemin etmek, dokunmak, paylaşmak, bir kol kadar uzunluk (ziraa),⁶ yıkanmak, mendil, içinde küçük taşlar olan düz toprak, iki gözü olmayan kişi,⁷ gümüşten bir parça, damar, dost,⁸ toprak sürmek, kesmek ve elbise⁹ gibi anlamlara gelmektedir.

İslâm kaynaklarındaki rivayetlere göre Hz. İsa'ya bu ad çok gezdiği, dokunmak suretiyle hastaları iyileştirdiği, yağla mesh edilmiş olarak doğduğu, doğduğunda şeytan ilişmesinden korunması için Cebrail'in kendisine kanadıyla dokunduğu ve güzel yüzlü olduğu için verilmiştir.¹⁰

Müslüman dilciler arasında bu kelimenin kökeni İbranice, Aramice veya Süryanice olduğunu söyleyenler var.¹¹ Bir görüşe göre "Mesih" kelimesinin aslı Aramice "meşih", İbranice "mâşiah"tır. Sâmi dil-

⁶ Komisyon, *el-Müncid ri'l-Luğati ve'l-A'lâm* (Beyrut: 2008) 760-761.

⁷ Komisyon, *el-Mu'cemu'l-Vasit* (Mısır: Mektebetu's-Şurûkû'd-Devliye, 2011) 902.

⁸ Mecidüddin el-Firûzabâdî, *el-Kamusu'l-Muhit* (Kahire: Dâru'l-Hadis, 2008), 1/530.

⁹ Ebi Nasr İsmail b. Hammad el-Cevherî, *es-Sihah* (Kahire: Dâru'l-Hadis, 2009), 1078-1079.

¹⁰ Ebü Cafer Muhammed b. Cerîr b. Yezid el-Bağdâdî et-Taberî, *el-Camiu'l-Beyan an Tevîli Ayi'l-Kur'an* (Beyrut: *Mektebetü'l-Asriye*) 6/414; bkz. Ragıp el-İsfahânî, "msh" *el-Müfredât li Elfâzi'l-Kur'an*, (*Dârül Marife*, ts.)

¹¹ Zemahşerî, Ebu Kasım Carullah, Muhmud bin Ömer bin Muhammed, *el-Keşşâf an Hakâiki Gavâmidî't-Tenzil ve Uyuni'l-Ekâvil fi Vucuhî't-Te'vil* (Beyrut: 1977) 1/430; bkz. Fahreddin er-Râzî, *et-Tefsirül Kebir, Mefâti'hül Gayb* (Beyrut: *Dâru'l-Kutubi'l-İlmiye*,) 8/49.

lerde müşterek olan kelimenin fiil kökü Arapçada “meseha”, Asur dilinde “maşâhu”, Aramice ve İbranicede “mâşâh” olup “el sürmek, elle sıvazlamak, boyutunu anlamak için eli bir şeyin üzerine koymak, yağ sürmek, yağla mesh etmek” anlamlarına gelmektedir.¹²

İsa kelimesi bir görüşe göre İbranice,¹³ başka bir görüşe göre Süryanice olup,¹⁴ kurtarıcı anlamına gelir.¹⁵ **Bir başka görüşe göre İsa kelimesi Arapçadır ve ayes kökünden gelmekte olup, “donuk, beyaz renkte olmak” anlamındadır.** Hz. İsa'nı rengi beyaz olduğu için bu isim ona verilmiştir. Yine bir görüşe göre İsa kelimesi Arapçadır sma kökeni avş maddesinden gelmekte olup, yönetmek, idare etmek anlamındadır. Hz. İsa; **nefsini itaatle, kalbini muhabbetle ve ümmetini Allah'a davetle idare eğittiği için,** kendisine bu ad verilmiştir.¹⁶

Körlere, baras (alaca) hastalığına yakalananlara ve hastalıklı yerlere eliyle mesh edip iyileştirdiği için Hz. İsa'ya Mesih denilmiştir. Kur'an da Allah bu hususta şöyle buyurmuştur: İsrail oğullarına elçi kılacak. (O, İsrail oğullarına şöyle diyecek:) "Gerçek şu, ben size Rabbinizden bir ayetle geldim. Ben size çamurdan kuş biçiminde bir şey oluşturur, içine üfürürüm, o da hemencecik Allah'ın izniyle kuş olur. Ve Allah'ın izniyle doğuştan kör olanı, alaca hastalığına tutulmuş iyileştirir ve ölüyü diriltirim. Yediklerinizi ve biriktirdiklerinizi size haber veririm. Şüphesiz, eğer inanmışsanız bunda sizin için kesin bir ayet vardır."¹⁷

Hakeza iki ismin münasebetine baktığımızda Hz. İsa güzel yaratılmış kişi, yağla ovularak seçilmiş ve dost olduğu için bu lügatteki münasip manalardan dolayı da Hz. İsa'ya Mesih denilmiştir.

Deccala da Mesih denilir. Deccal kelimesi Deccele yedcülü decle fiilindedir. Yalan manasındadır. Mesih te Deccal gibi yalan manasına da gelmektedir. Mesih Deccal tabiri birçok yerde kullanılmaktadır.¹⁸ Ve yine hakeza kelimelerin içeriğine baktığımızda Deccalın şekli

¹² W. Gesenius, A Hebrew and English Lexicon of the Old Testament, trc. E. Robinson, ed. F. R. Brown v. dğr (Oxford, ts.) 602; Ayrıca bkz. L. Koehler – W. Baumgartner, The Hebrew and Aramaic Lexicon of the Old Testament (Leiden: 1995-2000) 2/643-645, 5/1922-1923.

¹³ Komisyon, el-Müncid Fi'l-Luğati ve'l-A'lam (Beyrut, 2008) 540.

¹⁴ Mecidüddin el-Firuzabâdi, *el-Kamusu'l-Muhit* (Kahire: Dâru'l-Hadis) 2008, 1166; Ayrıca bkz. el-Cevheri, Ebu Nasr İsmail b. Hammad, *es-Sihah* (Kahire: Dâru'l-Hadis, 2009) 1078-1079.

¹⁵ Kitab-ı Mukaddes, *Matta* (İstanbul: 2018)1/21.

¹⁶ Jeffery, *The Foreign Vocabulary of the Qur'an* (Baroda: 1938) 219; Ayrıca bkz. *Râğıb el-İsfahâni, el-Müfredât, “ays” md.*

¹⁷ Âl-i İmran 3/49.

¹⁸ Komisyon, el-Müncid, 207.

kötü çirkin olduğu için bir gözü memsuh yani düz olduğundan yeryüzünü gezdiğinden ve insanları kandırdığından ona Mesih ismi verilmiştir.¹⁹ Mesih kelimesi zıt manalara geldiği için hem Hz. İsa'ya hem de en büyük kafir olarak kabul edilen Deccala söylenmiştir.

2.2. İstılah Anlamı

Yahudilikte çok köklü bir inanç olan Mesih telakkisi Yahudiliğin inanç esaslarının temel unsurlarından biridir. Eski Ahit'te yer alan ve çeşitli şahıslar tarafından ifade edilen gelecek zamandaki kurtarıcı müjdesi Yahudilerin seçkin halk oldukları inancı ve bu inançla çelişen tarihi olaylar onlarda bir kurtarıcı beklentisi doğurmuştur. Yahudilere göre beklenen Mesih henüz gelmemiştir. Hıristiyanlar ise Yahudilerin bekledikleri Mesih'in Hz. İsa olduğunu kabul etmekte, ona çeşitli nitelikler atfetmekte ve ikinci defa geleceğine inanmaktadırlar.²⁰

Hz. İsa'nın (as) nüzülü ile ilgili Matta'da geçen metinde de ilginç noktalar vardır. Şöyle ki: "İsa tapınaktan çıkıp giderken, öğrencileri, tapınağın binalarını O'na göstermek için yanına geldiler. İsa onlara, "Bütün bunları görüyor musunuz?" dedi. "Size doğrusunu söyleyeyim, burada taş üstünde taş kalmayacak, hepsi yıkılacak!" İsa, Zeytin Dağı'nda otururken öğrencileri yalnız olarak yanına geldiler. "Söyle bize" dediler, "Bu dediklerin ne zaman olacak, senin gelişini ve çağın bitimini gösteren belirti ne olacak?" Hz. İsa onlara şu karşılığı verdi: "Sakın kimse sizi saptırmasın! Birçokları, 'Mesih benim' diyerek benim adımla gelip birçok kişiyi aldatacaklar. Savaş gürültüleri, savaş haberleri duyacaksınız. Sakın korkmayın! Bunların olması gerek, ama bu daha son demek değildir. Ulus ulusa, devlet devlete savaş açacak; yer yer kıtlıklar, depremler olacak. Bütün bunlar, doğum sancılarının başlangıcıdır. "O zaman sizi sıkıntıya sokacak, öldürecekler. Benim adımdan ötürü bütün uluslar sizden nefret edecek. O zaman birçok kişi imandan sapacak, birbirlerini ele verecek ve birbirlerinden nefret edecekler. Birçok sahte peygamber türeyecek ve bunlar birçok kişiyi saptıracak. Kötülüklerin çoğalmasından ötürü birçoklarının sevgisi soğuyacak. Ama sonuna kadar dayanan kurtulacaktır. Göksel ege-menliğin bu müjdesi bütün uluslara şahitlik olmak üzere dünyanın her yerinde duyurulacak. İşte o zaman son gelecektir... O zaman İnsanoğlunun belirtisi gökte görünecek. Yeryüzündeki bütün halklar ağlayıp dövünecek, insanoğlunun gökteki bulutlar üzerinde büyük güç ve görkemle geldiğini görecekler²¹

¹⁹ el-Firuzabâdi, *el-Kamusu'l-Muhit*, 525; bkz. el-Cevherî, *es-Sihah*, 360; Komisyon, *el-Mucemu'l-Vasit*, 281.

²⁰ İlyas Çelebi, "Mesih", Türkiye Diyanet vakfı *İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayın, 2000), 472.

²¹ Matta, 24/1-14.

2.3. Kur'an'da Mesih

İslam inancında da Mesih Hz. İsa'dır. Allah tarafından gönderilmiş bir peygamberdir. Kendisine İncil isminde bir kutsal kitap indirilmiştir. Mesih kelimesi Kur'an'da 11 ayette geçmektedir. 3 ayette Mesih tek başına geçerken, 3 ayette Mesih, İsa, ibni Meryem diye geçerken 5 ayette Mesih ibni Meryem diye geçmektedir.²² İsa kelimesi Kur'an da 25 yerde geçmektedir.²³ İşte İsa Mesih ile ilgili bazı ayetler:

*"Ant olsun, Biz Musa'ya kitabı verdik ve ardından peş peşe elçiler gönderdik. Meryem oğlu İsa'ya da apaçık belgeler verdik ve onu Ruhu'l-Kudüs'le teyit ettik. Demek, size ne zaman bir elçi nefsinizin hoşlanmayacağı bir şeyle gelse, büyüklük taslayarak bir kısmınız onu yalalayacak, bir kısmınız da onu öldürecek misiniz?"*²⁴

*"Deyin ki: "Biz Allah'a; bize indirilene, İbrahim, İsmail, İshak, Yakup ve torunlarına indirilene, Musa ve İsa'ya verilen ile peygamberlere Rabbinden verilene iman ettik. Onlardan hiçbirini diğerinden ayırt etmeyiz ve biz O'na teslim olmuşlarız."*²⁵

*"Beşikte de, yetişkinliğinde de insanlarla konuşacaktır. Ve O salihlerdendir."*²⁶

*"Rabbim, bana bir beşer dokunmamışken, nasıl bir çocuğum olabilir?" dedi. (Fakat) Allah neyi dilerse yaratır. Bir işin olmasına karar verirse, yalnızca ona "ol" der, o da hemen olur.*²⁷

*"Ona Kitabı, hikmeti, Tevrat'ı ve İncil'i öğretecek."*²⁸

*İsrail oğullarına elçi kılacak. (O, İsrail oğullarına şöyle diyecek:) "Gerçek şu, ben size Rabbinizden bir ayetle geldim. Ben size çamurdan kuş biçiminde bir şey oluşturur, içine üfürürüm, o da hemencecik Allah'ın izniyle kuş olur. Ve Allah'ın izniyle doğuştan kör olanı, alaca hastalığına tutulmuş olanı iyileştirir ve ölüyü diriltirim. Yediklerinizi ve biriktirdiklerinizi size haber veririm. Şüphesiz, eğer inanmışsanız bunda sizin için kesin bir ayet vardır."*²⁹

*"Benden önceki Tevrat'ı doğrulamak ve size haram kılınan bazı şeyleri helal kılmak üzere size Rabbinizden bir ayetle geldim. Artık Allah'tan korkup bana itaat edin."*³⁰

²² Muhammed Fuat Abdu'l-Baki, *el-Mu'cemü'l-Müfehres* (Kahire: 2001), 763.

²³ Fuat Abdu'l-Baki, *el-Mucemü'l-Müfehres*, 607.

²⁴ el-Bakara 2/87.

²⁵ el-Bakara 2/136.

²⁶ Âl-i İmran 3/46.

²⁷ Âl-i İmran 3/47.

²⁸ Âl-i İmran 3/48.

²⁹ Âl-i İmran 3/49.

³⁰ Âl-i İmran 3/50.

"Gerçekten Allah, benim de Rabbim, sizin de Rabbinizdir. Öyleyse O'na ibadet edin. Dosdoğru olan yol işte budur."³¹

Nitekim İsa, onlarda inkârı sezince, dedi ki: "Allah için bana yardım edecekler kimdir?" Havariler: "Allah'ın yardımcıları biziz; biz Allah'a inandık, bizim gerçekten Müslümanlar olduğumuza şahit ol" dediler.³²

Hani Allah, İsa'ya demişti ki: "Ey İsa, doğrusu senin hayatına Ben son vereceğim, seni Kendime yükselteceğim, seni inkâr edenlerden temizleyeceğim ve sana uyanları kıyamete kadar inkara sapanların üstüne geçireceğim. Sonra dönüşünüz yalnızca Banadır, hakkında anlaşmazlığa düştüğünüz şeyde aranızda Ben hükmedeceğim."³³

Şüphesiz, Allah Katında İsa'nın durumu, Adem'in durumu gibidir. Onu topraktan yarattı, sonra ona "ol" demesiyle o da hemen oluverdi.³⁴

Gerçek, Rabbinden (gelen) dir. Öyleyse kuşkuya kapılanlardan olma.³⁵

Ant olsun, "Şüphesiz, Allah Meryem oğlu Mesih'tir," diyenler küfre düşmüştür. De ki: "O, eğer Meryem oğlu Mesih'i, onun annesini ve yeryüzündekilerin tümünü helak (yok) etmek isterse, Allah'tan (bunu önlemeye) kim bir şeye malik olabilir? Göklerin, yerin ve bunlar arasındakilerin tümünün mülkü Allah'ındır; dilediğini yaratır. Allah her şeye güç yetirendir."³⁶

Ant olsun, "Allah için üçüncüsüdür" diyenler küfre düşmüştür. Oysa tek bir İlah'tan başka İlah yoktur. Eğer söylemekte olduklarından vazgeçmezlerse, onlardan inkar edenlere mutlaka (acı) bir azap doku-nacaktır.³⁷

Masih, yalnızca bir elçidir. Ondan önce de elçiler gelip geçti. Onun annesi dosdoğrudur, ikisi de yemek yerlerdi. Bir bak, onlara ayetleri nasıl açıklıyoruz? (Yine) bir bak, onlar ise nasıl da çevriliyorlar?³⁸

Allah şöyle diyecek: "Ey Meryem oğlu İsa, sana ve annene olan nimetimi hatırla. Ben seni Ruhu'l-Kudüs ile destekledim, beşikte iken de, yetişkin iken de insanlarla konuşuyordun. Sana Kitabı, hikmeti, Tevrat'ı ve İncil'i öğrettim. İznimle çamurdan kuş biçiminde (bir şeyi)

³¹ Âl-i İmran 3/51.

³² Âl-i İmran 3/52.

³³ Âl-i İmran 3/54-55.

³⁴ Âl-i İmran 3/59.

³⁵ Âl-i İmran 3/60.

³⁶ el-Maide 5/17.

³⁷ el-Maide 5/73.

³⁸ el-Maide 5/75.

oluşturuyordun da (yine) iznimle ona üfürdüğünde bir kuş oluveriyordu. Doğuştan kör olanı, alacalıyı iznimle iyileştiriyordun, (yine) Benim iznimle ölüleri (hayata) çıkarıyordun. İsrail oğullarına apaçık belgelerle geldiğinde onlardan inkâra sapanlar, "Şüphesiz bu apaçık bir sihirdir" demişlerdi (de) İsrail oğullarını senden geri püskürtmüştüm."³⁹

Allah: "Ey Meryem oğlu İsa, insanlara, beni ve annemi Allah'ı bırakarak iki İlah edin, diye sen mi söyledin?" dediğinde: "Seni tenzih ederim, hakkım olmayan bir sözü söylemek bana yakışmaz. Eğer bunu söyledimse mutlaka Sen onu bilmişsindir. Sen bende olanı bilirsin, ama ben Sende olanı bilmem. Gerçekten, görünmeyenleri (gaibleri) bilen Sen-sin Sen."⁴⁰

Yahudiler: "Üzeyir Allah'ın oğludur" dediler; Hristiyanlar da: "Mesih Allah'ın oğludur" dediler. Bu, onların ağızlarıyla söylemeleridir; onlar, bundan önceki inkâr edenlerin sözlerini taklit ediyorlar. Allah onları kahretsin; nasıl da çevriliyorlar?⁴¹

Onlar, Allah'ı bırakıp bilginlerini ve rahiplerini rabler (ilahlar) edindiler ve Meryem oğlu Mesih'i de. Oysa onlar, tek olan bir İlah'a ibadet etmekten başka bir şeyle emrolunmadılar. O'ndan başka İlah yoktur. O, bunların şirk koştukları şeylerden yücedir.⁴²

Kitap'ta Meryem'i de zikret. Hani o, ailesinden kopup doğu tarafında bir yere çekilmişti. Sonra onlardan yana (kendini gizleyen) bir perde çekmişti. Böylece ona ruhumuz (Cibril'i) göndermiştik, o da, düzgün bir beşer kılığında görünmüştü. Demişti ki: "Gerçekten ben, senden Rahman (olan Allah)a sığınırım. Eğer takva sahibiysen (bana yaklaşma)." Demişti ki: "Ben, yalnızca Rabbinden (gelen) bir elçiyim; sana tertemiz bir erkek çocuk armağan etmek için (buradayım)." O: "Benim nasıl bir erkek çocuğum olabilir? Bana hiçbir beşer dokunmamışken ve ben azgın utanmaz (bir kadın) değilken" dedi. "İşte böyle" dedi. "Rabbin, dedi ki: -Bu Benim için kolaydır. Onu insanlara bir ayet ve Bizden bir rahmet kılmak için (bu çocuk olacaktır)." Ve iş de olup bitmişti. Böylelikle ona gebe kaldı, sonra onunla ıssız bir yere çekildi. Derken doğum sancısı onu bir hurma dalına sürükledi. Dedi ki: "Keşke bundan önce ölseydim de, hafızalardan silinip unutulmuşseydim." Altından (bir ses) ona seslendi: "Hüzne kapılma, Rabbin senin alt (yan)ında bir ark kılmuştur." Hurma dalını kendine doğru salla, üzerine henüz oluşmuş-taze hurma dökülüversin." Artık, ye, iç, gözün aydın olsun. Eğer herhangi bir beşer görecektir olursan, de ki: "Ben Rahman (olan Allah)'a oruç adadım, bugün hiç kimseyle konuşmayacağım." Böylece onu taşıyarak kavmine geldi.

³⁹ el-Maide 5/ 110.

⁴⁰ el-Maide 5/116.

⁴¹ et-Tevbe 9/30.

⁴² et-Tevbe 9/31.

Dediler ki: "Ey Meryem, sen gerçekten şaşırtıcı bir şey yaptın." "Ey Harun'un kız kardeşi, senin baban kötü bir kişi değildi ve annen de azgın, utanmaz (bir kadın) değildi." Bunun üzerine ona (çocuğa) işaret etti. Dediler ki: "Henüz beşikte olan bir çocukla biz nasıl konuşabiliriz?" (İsa) Dedi ki: "Şüphesiz ben Allah'ın kuluuyum. (Allah) Bana kitabı verdi ve beni peygamber kıldı." "Nerede olursam (olayım,) beni kutlu kıldı ve hayat sürdürdüğüm müddetçe, bana namazı ve zekatı vasiyet (emir) etti." "Anneme itaati de. Ve beni mutsuz bir zorba kılmadı." "Selam üzerimedir; doğduğum gün, öleceğim gün ve diri olarak yeniden-kaldırılacağım gün de."⁴³

Hani Meryem oğlu İsa da: "Ey İsrail oğulları, gerçekten ben, sizin için Allah'tan gönderilmiş bir elçiyim. Benden önceki Tevrat'ı doğrulayıcı ve benden sonra ismi "Ahmet" olan bir elçinin de müjdeleyicisiyim" demişti. Fakat o, onlara apaçık belgelerle gelince: "Bu, açıkça bir büyüdür" dediler.⁴⁴

Bütün bu ayetlere baktığımızda Hz. İsa'nın Mesih olduğu ve Allah'ın peygamberi olduğu, annesi Meryem'in bakire olduğu, kadınların içinden Allah tarafından seçildiği, hiçbir erkekle ilişkiye girmeden doğumunu mucizevi bir şekilde gerçekleştirdiği, beşikte iken konuştuğu, kendisine İncil isminde kutsal bir kitap indirildiği, hastaları iyileştirdiği, ölüleri dirilttiği, hiçbir zaman kendini ilah addetmediği, onu ilah veya Allah'ın oğlu ilan edenlerin kâfir olduğu ve insanlara kendinden sonra gelecek Ahmet ismin de bir peygamberin müjdecisi olduğu ve onun öldürülmediği göğe yükseldiği anlaşılmaktadır.

Hz. İsa hakkında geniş bir bilgi sunan bu ayetlerin yorumlarında İslam alimlerinin birçoğunun üzerinde ittifak ettiği ve ufak tefek yorumlama farkından başka bir ihtilaf bulunmadığı görülmektedir. Bu ayetlerden Hz. İsa'nın ölüm zamanını ve inişine delil olan ayetler alimlerin çoğunluğu tarafından yer yüzüne indikten sonra öleceği şeklinde yorumlanmıştır. Ehl-i Sünnet alimlerinin hemen hepsi Hz. İsa'nın göğe yükseldiğini ve kıyamet alameti olarak yeryüzüne inip Kuran hükümleriyle amel edeceğini savunur. Bu nedenle konunun delilleri olan naslarını hem Arapça metni hem de mealini vererek teker teker ele almaya çalışacağız.

وإن من أهل الكتاب إلا ليؤمنن به قبل موته ويوم القيامة يكون عليهم شهيدا⁴⁵

"Andolsun, Kitap Ehlinden, ölmeden önce ona inanmayacak kimse yoktur. Kıyamet günü, o da onların aleyhine şahit olacaktır."⁴⁶

⁴³ Meryem 19/16-17-18-19-20-21-22-23-24-25-26-27-28-29-30-31-32.

⁴⁴ es-Saf 61/6.

⁴⁵ en-Nisa 4/159.

⁴⁶ en-Nisa 4/159.

Ayette ehli kitabın Hz. İsa ölmeden önce hepsinin ona inanacağı belirtilmektedir. Bu ayette zikredilen imanın Hz. İsa'nın nübüvveti zamanındaki ehli kitabın imanını değil de kıyamet zamanına yakın yaşayacak ehli kitabın imanını kabul edilerek nüzulün olması gerektiği düşünülmektedir. Çünkü burada Hz. İsa'nın ölmediği göğe çekildiği inancı bunu gerektirmektedir. Bu inanca ise şu ayet götürmektedir.

وَقَوْلِهِمْ إِنَّا قَتَلْنَا الْمَسِيحَ عِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ رَسُولَ اللَّهِ وَمَا قَتَلُوهُ وَمَا صَلَبُوهُ وَلَكِنْ شُبِّهَ لَهُمْ وَإِنَّ
الَّذِينَ اخْتَلَفُوا فِيهِ لَفِي شَكٍّ مِنْهُ مَا لَهُمْ بِهِ مِنْ عِلْمٍ إِلَّا اتِّبَاعَ الظَّنِّ وَمَا قَتَلُوهُ نَبِيًّا⁴⁷

Ve: "Biz, Allah'ın Resulü Meryem oğlu Mesih İsa'yı gerçekten öldürdük" demeleri nedeniyle de (onlara böyle bir ceza verdik.) Oysa onu öldürmediler ve onu asmadılar. Ama onlara (onun) benzeri gösterildi. Gerçekten onun hakkında anlaşmazlığa düşenler, kesin bir şüphe içindedirler. Onların bir zanna uymaktan başka buna ilişkin hiçbir bilgileri yoktur. Onu kesin olarak öldürmediler.⁴⁸ Bu ayette geçen onu öldüremediler ve asamadılar ifadesinden Hz. İsa'yı Yahudilerin o anda öldüremedikleri ve asamadıkları anlamı yerine onun hiç ölmediği anlamı benimsenmiştir. Bunun nedeni ise şu ayettir.

بَل رَفَعَهُ اللَّهُ إِلَيْهِ وَكَانَ اللَّهُ عَزِيزًا حَكِيمًا⁴⁹

Hayır; Allah onu Kendine yükseltti. Allah üstün ve güçlüdür, hüküm ve hikmet sahibidir.⁵⁰ Bu ayette geçen katına yükseltti anlamından bedeniyle beraber katına aldı anlamı çıkartılmıştır. Allah kullarını genelde katına sadece ruhlarıyla alır. Nitekim şehitlerin durumu böyledir. Burada bedenle beraber anlamına götüren etken onu öldürmediler ve asamadılar ifadesinden sonra gelmesidir. Yine de bu anlamın dışına çıkmak mümkün olabilir ama alimlerin çoğu bunu tercih etmemiştir. Bundan dolayı aşağıdaki ayette geçen Hz. İsanın vefat ettiği ifadesi göğe çekildi şeklinde tevیل edilmiştir.

مَا قُلْتُ لَهُمْ إِلَّا مَا أَمَرْتَنِي بِهِ أَنْ اعْبُدُوا اللَّهَ رَبِّي وَرَبَّكُمْ وَكُنْتُ عَلَيْهِمْ شَهِيدًا مَا دُمْتُ فِيهِمْ فَلَمَّا
تَوَفَّيْتَنِي كُنْتُ أَنْتَ الرَّقِيبَ عَلَيْهِمْ وَأَنْتَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدٌ ﴿١١٧﴾⁵¹

Sen bana ne emrettinse ben onlara ancak onu söyledim: hep Rabbim ve Rabbiniz Allah'a kulluk edin dedim ve içlerinde bulunduğum müddetçe üzerlerinde şahit idim, vaktâki Ben-î içlerinden aldın üzerlerinde murakıp ancak sen kaldın ve zaten sen her şeye şahitsin.

Buraya kadar sorun yok ama şu ayette geçen "Muhakkak Seni vefat ettiren ve katıma yükseltenim" ifadesi de "seni Ben vefat ettire-

⁴⁷ en-Nisa 4/157.

⁴⁸ en-Nisa 4/157.

⁴⁹ en-Nisa 4/158.

⁵⁰ en-Nisa 4/158.

⁵¹ el-Maide 5/117.

ceğim ve seni Kendime yükselteceğim” şeklinde yorumlanmıştır. Arapçada ismi fail işi yapı kullanılır. Yani Allah’ın vefat ettirme e katına yükseltme işi vuku bulmuştur demek oluyor. Ancak yukarıda zikredilen çıkarımlardan ve bu ayette geçen “sana uyanları kıyamete kadar inkara sapanların üstüne geçireceğim” ifadelerden dolayı “seni Ben vefat ettireceğim ve seni Kendime yükselteceğim” şeklinde yorumlanmıştır.

إِذْ قَالَ اللَّهُ يَا عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ إِنِّي فَاعِيكَ وَرَافِعُكَ إِلَىٰ وَمُطَهِّرُكَ مِنَ الَّذِينَ كَفَرُوا وَجَاعِلُ الَّذِينَ اتَّبَعُوكَ فُوقَ الَّذِينَ كَفَرُوا إِلَىٰ يَوْمِ الْقِيَامَةِ ثُمَّ إِلَيَّ مَرْجِعُكُمْ فَأَحْكُمُ بَيْنَكُمْ فِيمَا كُنْتُمْ فِيهِ تَخْتَلِفُونَ ﴿٥٥﴾⁵²

"Hani Allah, İsa'ya demişti ki: 'Ey İsa, doğrusu seni Ben vefat ettireceğim ve seni Kendime yükselteceğim, seni inkâr edenlerden temizleyeceğim ve sana uyanları kıyamete kadar inkara sapanların üstüne geçireceğim. Sonra dönüşünüz yalnızca Banadır, hakkında anlaşmazlığa düştüğünüz şeyde aranızda Ben hükmedeceğim."⁵³

Hiz. İsa'nın göğe çekildiği fikrini destekleyen diğer bir ayetse şudur. Çünkü Allah Hiz. İsa için kıyamet bilgisidir demektedir.

وَأَنَّهُ لَعَلَّمُ لِّلسَّاعَةِ فَلَا تَمُنُّنَ بِهَا وَاتَّبِعُونَّ هَذَا صِرَاطٌ مُّسْتَقِيمٌ⁵⁴

"Şüphesiz o, kıyamet-saati için bir ilimdir. Öyleyse ondan yana hiçbir kuşkuya kapılmayın ve Bana uyun. Dosdoğru yol budur."⁵⁵ Tabi ki bu ayetler zanni bir delalete sahip olsalar da bunların yorumlanmasında hadislerin rolünü unutmamak gerekir. Hadislerin sıhhat derecesini tayin hadisçilerin sorumluluğunda olmakla beraber sahih kabul edilen kaynaklarda Hiz. İsa'nın nüzulünü haber veren birçok hadis de mevcuttur. Bunlardan birkaç tanesini zikretmek konuya katkı sağlayacağı kanaatindeyiz.

Allah Meryem'in oğlu Mesih'i, gökten, iki boyalı elbise içinde Şam'ın doğusundaki Beyaz Minareye (Minare-i Beyzâya), elini iki meleğin kanatlarına koymuş bir halde indirecek. Başını eğdiği zaman su damlayacak, kaldırdığı zaman ondan inci dâneleri gibi düşecek..."⁵⁶

"Nefsim kudret elinde olan Allah'a yemin ederim ki, adaletli bir hükümdar olarak Meryem oğlu İsa'nın aranızda inmesi yakındır. Haç

⁵² Âl-i İmran 3/55.

⁵³ Âl-i İmran 3/55.

⁵⁴ ez-Zuhruf 43/61.

⁵⁵ ez-Zuhruf 43/61.

⁵⁶ Ebü'l-Hüseyn Müslim b. el-Haccâc Müslim el-Kuşeyrî Müslim, *Sahih-i Müslim*, nşr. M. F. Abdalbaki (İstanbul: 1992) "Fiten", 110.

kıracak, domuzu öldürecek, cizyeyi kaldıracak, mal dağıtacak, mal o kadar çok olacak ki, kimse kabul etmeyecektir.”⁵⁷

"Sizler on alameti görmedikçe hiçbir zaman Kıyamet kopmaz... Biri de İsa (as)'ın inmesi..."⁵⁸

"İmamınız kendinizden olduğu halde, Meryem oğlu sizin içinize indiği zaman sizler nasıl olursunuz?"⁵⁹

Gerek ayetlerde gerek se hadislerde göğe çıkarılması ve geri döneceği hakkında bilgi bulunmaktadır. Ancak hüküm çıkarılan nasların ya manaya delaleti ya da subutu zannidir. Bu nedenle İslam alimleri Hz. İsa'nın nüzulünü kabul etmelerine rağmen onu inkar edenleri de kafir saymazlar. Kelam ulemasının bu konudaki yaklaşımlarını ortaya koymak için bazı alimlerin görüşlerinden örnek vermeye çalışacağız.

2.4. Kelam Alimlerine Göre Mesih

Ebu Hanife'nin Hz. İsa'nın nüzulü hakkındaki görüşler şöyledir. "Deccal'in, Ye'cüc, Mecücün çıkması, güneşin batıdan doğması, İsa'nın (as) gökten inmesi ve diğer kıyamet alametleri, sahih haberlerde varit olduğu üzere, haktır, olacaktır."⁶⁰

Ehl-i Sünnet'in ilk âlimlerinden olan Eş'arî (v.324/936), Ümmet'in Allah'ın Hz. İsa'yı semaya yükseltmesi (ref') üzerinde ümmetin icması bulunduğunu, Deccal'in çıkacağı ve Hz. İsa (as)'ın onu öldüreceğinin tasdik edilmesi gerektiğini söylemektedir.⁶¹

Mâtürîdî (v.333/944) de ayetlerde Yüce Allah'ın azametini ve Hz. İsa'nın nübüvvetine işaret olduğunu, O'nu düşmanlarından arasından ruh ve bedenle birlikte aldığını da belirtir.⁶² Yine O, rivayetlerde geldiği üzere kıyametten önce nüzul edeceğini ve kendisine tabi olanlarla birlikte kâfirlerle savaşacağını söyler.⁶³ "Seni o küfredenlerden kurtaracağım" cümlesinin tevtilinde Mâtürîdî (v.333/944), Hz. İsa'nın,

⁵⁷ Ebû Abdullah b. Muhammed b. İsmail el-Buhârî, *es-Sahih* (İstanbul: 1992) "Buyû", 102, Mezâlim, 31; Ebû İsa Muhammed b. Sevre Tirmizî, *es-Sünen* (İstanbul: 1992) "Fiten", 54; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II, 240, 272, 290, 394, 538.

⁵⁸ Müslim, "Fiten": 39.

⁵⁹ Buhari, "Enbiya" 50, 3265, 3/1272; Müslim, *İman*: 71, 155, 1/136; Beyhaki, *el-Esmâ ve's-şifât*, nşr. M. Zâhid Kevserî (Kahire: 1405/1984), 3265, 2/166.

⁶⁰ Nu'man b. Sabit Ebu Hanife, (150/767) *Fıkıh-ı Ekber*, çev. H. Basri Çantay (Ankara: 1982), 63.

⁶¹ Ebu'l-Hasen el-Eş'ari, *Makâlâtü'l-İslâmiyyin ve İhtilâfi'l-Musallin*, tahk. Helmut Ritter, (Veisbaden: 1980), 295; el-Eş'ari, *el-İbâne an Usûli'd-Diyâne*, çev. M. Kubat, (İstanbul: İsrak Yay, 2008) 99.

⁶² Mâtürîdî, Ebû Mansûr Muhammed b. Muhammed, *Te'vilâtü'l-Kur'an*, tahk. Bekir Topaloğlu (İstanbul: Mizan Yay, 2005), 2/316-7.

⁶³ Mâtürîdî, *Te'vilâtü'l-Kur'an*, 2/316-7.

rivayetlerde geldiği üzere gökten ineceğini ve kendisine tabi olanlarla birlikte kâfirlerle savaşacağını anlatır.⁶⁴

Nesefî ise (v.710/1310) “Hz. Peygamber’in bildirdiği Deccalın ortaya çıkışı, Dâbbetülarz, Ye’cüc ve Me’cüc, Hz. İsa’nın dünyaya dönüşü, güneşin batıdan doğuşu, on kişinin cennetle müjdelenişi gibi hususlar gerçektir” demektedir.⁶⁵

Taftazânî de (v.793/1390), Hz. İsa’nın ref’ edildiğini, bir çeşit canlı olduğunu, kıyametten önce Hz. Muhammed (s.a.s.)’in dinini yaşamak için tekrar geleceğini söyler.⁶⁶

Bu konunun özeti merhum Bekir Topaloğlu’nun şu sözlerinde yatmaktadır: “Hz. Peygamber’in haber verip bize kadar sahih nakille gelen her şeye inanmak gereklidir. Nakledilen hususlar duyularımızla algılayabildiğimiz şeyler olsun veya olmasın fark etmez, onların gerçek ve doğru olduğunu kabul ederiz. Ayrıca bunlar arasında aklımızla idrak ettiğimiz veya edemeyip mana ve mahiyetini anlayamadığımız şeylerin bulunması da sonucu değiştirmez. Meselâ İsrâ ve Miraç hadisi gibi. İrdelemeden iman edilmesi gereken hususlardan bir kısmı kıyamet alâmetleridir. Deccalın çıkışı, Meryem oğlu İsa’nın nüzul edip onu öldürmesi ve sahih nakille gelen benzerleri”⁶⁷ çünkü bu tür konular, naslar dışında bir yolla algılanma imkanına sahip değildir. Naslardan Hz. İsa’nın yeryüzüne geleceği anlamını her ne kadar manaya delaleti ve sübutu zanni de olsa naslardan çıkarmak mümkündür. Bu nedenle özellikle de kelim alimleri Hz. İsa’nın yeryüzüne döneceğini kabul etmişler ve onu kıyamet alametleri içinde saymışlar ve genelde de şu ifadeyi kullanmışlardır: “Kıyamet alâmetlerinden Nüzul-i İsa haktır, inanırız”⁶⁸

3. Molla Halil’in Mesih /İsa’nın Nüzulü Anlayışı

Molla Halil, Hz. İsa’nın nüzulü konusunu kıyamet alametleri bölümünde ele almakta ve onu kıyamet alameti olarak görmektedir.

⁶⁴ Mâtürîdî, *Te’vilâtü’l-Kur’ân*, 2/316-7; 6/202-3.

⁶⁵ Ebu’l-Berekât en-Nesefî, *el-Umde*, trc. Temel Yeşilyurt (Malatya: 2000), 66.

⁶⁶ Sa’deddin Taftazânî, *Şerhu’l-Makâsîd*, tahk: Abdurrahman Umeyre, Salih Musa Şeref (Beirut: Alemü’l-Kütüb, 1998), 5/47-8.

⁶⁷ Bekir Topaloğlu, *Kelâm Araştırmaları Üzerine Düşünceler* (İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yay, 2004), 96-7.

⁶⁸ Ebu Hanife, *el-Fıkhu’l-Ekber*, 58; Tahâvi, *Akaid Metni*, çev: Muammer Esen, İslâm İnanç Esasları (Ankara: Grafiker Yay, 2013), 344, 357; Siraceddin Ali b. Osman el-Uşî Emâlî, *Akide Risalesi Tercümesi* çev. Bekir Topaloğlu, “İslâm İnanç Esasları”, ed. Ş. Ali Düzgün, (Ankara: Grafiker Yay, 2013), 362; Ebû Yüsr Muhammed el-Pezdevî, *Ehl-i Sünnet Akaidi*, çev. Şerafeddin Gölcük (İstanbul: 1980), 352. Yahudilik ve Hıristiyanlıktaki Mesih inancı için bkz. Ethem Ruhi Fıgılalı, “Mesih Ve Mehdi İnanç Üzerine (Mezhepler Tarihi Açısından Bir Bakış)”. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 25 (1982): 179-214.

Dolayısıyla Molla Halil'e göre kıyametten önce Hz. İsa gökten inecek ve bu Hz. İsa'nın nüzulü kıyametin bir alametidir.⁶⁹

Bu konuyla ilgili ayet zikretmeyen Molla Halil meseleyi hadislerle dayandırmaktadır. Molla Halil'e göre peygamberimizin haber verdiği bütün kıyamet alametlerine iman etmek vaciptir.⁷⁰ Molla Halil, bu sözyle bir kıyamet alameti olarak gördüğü mehdinin gelmesi ve Hz. İsa'nın nüzulünü de kastetmektedir. O, bu konuyla ilgili şu hadisi zikreder.

Bu konuyu Huzeyfe şöyle anlatır; Bir gün kıyamet müzakeresi yaparken aniden peygamber (s.a.v.) geldi ve şöyle dedi: "On alametin kıyametten önce gerçekleştiğini görmeden kıyamet kopmaz. Duhân (her tarafı kaplayacak duman), Deccal, Dâbbetü'l-Arz, Güneşin batıdan doğması, İsa'nın nüzulü, Ye'cüc Me'cüc, biri doğuda, biri batıda ve biri de Arap yarımadasında olmak üzere, üç yer çökmesi ve son alamet olarak ta yemenden insanları mahşerlerine sürükleyen bir ateş."⁷¹

Molla Halil'e göre bu konuda birçok sahih hadis var. Fakat rivayetler arasında ki ihtilaf hangisinin önce olacağı hususundadır.⁷² Bu hadiste ve benzeri hadislerde Hz. İsa'nın gökten ineceği açıkça haber verilmektedir. Molla Halil ve onun gibi düşünen alimler buna inanmanın farz ve vacip olduğunu savunurken bu konudaki hadisleri zayıf görerek ve bunun olmayacağını iddia edenler de olmuştur.⁷³ Hz. İsa'nın gökten inmesini kabul etmeyenlere göre Hz. İsa'nın tekrar gökten inmesini kabul etmek, Hz. Muhammed (a.s.)'in son peygamber olduğunu ifade eden ayete ters düşmektedir.⁷⁴ Bu çelişkiyi ortadan kaldırmak için ifade edilen ve bazı hadislerde de zikredilen "Hz. Peygamberin şeriatıyla amel edeceği" ifadesi onun peygamberlik görevinin ol-

⁶⁹ Molla Halil, *Nehcü'l-Enâm* (İhsan Yayınları, Tarihsiz), 26.

⁷⁰ Müslim, "Fiten" 2901; Ebu Davud, Süleyman b. el-Eş'as, es-Sicistânî, es-Sünen (İstanbul: 1992) 4311; Tirmizî, 2183; İbni Mace, Ebü Abdillâh Muhammed b. Yezid el-Kazvîni, es-Sünen (İstanbul: 1992), 4041; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 4/6-7; bkz. Molla Halil, *Tesisü Kavâidi'l-Akâid*, thk. Vecihi Sönmez (İstanbul: Nubihar Yayınları, 2013), 255; bkz. Molla Halil, *Nehcü'l-Enâm*, 26,

⁷¹ Molla Halil, *Tesisü Kavâidi'l-Akâid*, 255; bkz. Ebu Bekir Ahmed b. el-Hüseyn b. Ali el-Beyhakî, *el-Ba's ve Nuşur* (Beyrut: 1988), 264; Ebu'l-Muîn Nesefî, *Bahru'l-Kelam*, 72; Hüccetü'l-İslâm Ebü Hâmid Muhammed b. Muhammed b. Ahmet Gazzâli, *Dürretü'l-Fahire fi Keşfi Ulumi'l-Ahire*, nşr. M. Abdülkâdir Ahmed Atâ (Beyrut: 1407/1987), 6/117; bkz. İbni ebi'l-İz, Ebü'l-Hasen Sadrüddin Ali b. Alâiddin Ali b. Muhammed ed-Dımaşki, *Şerhu Akideti't-Tahâviye* (Beyrut; Müessesetü Risale, ts.), 410.

⁷² Molla Halil, *Tesisü Kavâidi'l-Akâid*, 255.

⁷³ Yaşar Nuri Öztürk, *Cevap Veriyorum* (İstanbul: Yeni Boyut 2001), 60-63.

⁷⁴ Sami Baybal, *İbrahimi Dinlerde Mesih'in Dönüşü* (İstanbul: Yediveren Kitap, Temmuz, 2002), 238-240.

mayacağını ifade etti kabul edilirse Hz. İsa'nın yeryüzüne gönderilmesinin bir anlamı kalmaz. Çünkü Hz. İsa Allah tarafından görevlendirilmeden bu aleme gelecekte sıradan bir insan olacak ve ona tabi olma zorunluluğu bulunmayacak. Eğer o Allah tarafından görevlendirilecek ve peygamber olması da ayete aykırı ise ne olarak görevlendirilecek?

Eğer halife olarak görevlendirilecek denilirse bu Ehl-i Sünnetin Halife inancına ters düşmektedir. Diyelim ki halife olarak görevlendirildi. Sıradan bir insan olan aynı zamanda halife atanan Hz. İsa nasıl tanınacak? Bu soruların sanırım cevabı verilebilir. Bu cevaplar da kesinlik ifade etmeyecektir. En iyisi fazla soru sormadan özellikle de bir şeye ulaşmak için kullanmamak kaydıyla Ehl-i Sünnetin dediğinin aynısını söylemek yerinde bir karar olacaktır. Hz. İsa kıyametten önce gökten kıyamet alameti olarak inecek ve Hz. Peygamberin şeriatıyla amel edecektir.⁷⁵

3.1. Molla Halil'e Göre Hz. İsa Nereye İnecek

Molla Halil'in bu konudaki görüşlerinin daha iyi değerlendirilebilmesi için bir kaç alimin bu konudaki görüşlerini zikretmekte fayda olacağı kanaatindeyiz. Muslihiddin Mustafa Kesteli Hz. İsa'nın Şam'ın doğusundaki beyaz minare üzerine ineceğini ve iki elini iki meleğin kanatlarının üstüne koymuş bir şekilde inişinin fiziki olacağını söylemektedir. Ahmet Hilmi Koği de bu Şam 'da ki Beyaz Minare Emevi camiisi minaresidir, der. Hz. İsa'nın ne zaman ineceği konusunda fazla bilgi olmasa da bir görüşe göre sabah vakti bir başka görüşe göre öğleden sonra beyaz minare üstüne ineceği zikredilmektedir. Hz. İsa'nın nereye ineceği konusunda ileri sürülen görüşlerin kaynaklarından biri şu hadistir: *"Allah Meryem'in oğlu Mesih'i, gökten, iki boyalı elbise içinde Şam'ın doğusundaki Beyaz Minareye, elini iki meleğin kanatlarına koymuş bir halde indirecek. Başını eğdiği zaman su damlayacak, kaldırdığı zaman ondan inci daneleri gibi düşecek"*.⁷⁶

Molla Halil, Hz. İsa'nın fiziksel bedeni ile Şam'daki beyaz minare üzerine ineceği görüşünü aktarır,⁷⁷ ancak Hz. İsa'nın Kudüs'te Beytü'l-Mukadese ineceğini bildiren başka bir hadisin var olduğunu zikreder ve Kudüs'e nüzulünün herkes tarafından kabul edileceği yorumunu yapar.⁷⁸

⁷⁵ Muslihiddin Mustafa Kesteli, *Haşiyet-ü Kesteli Ala Şerhi'l-Akaid* (İstanbul: Salah Bilici Yayınları, ts.), 194.

⁷⁶ Müslim, *Fiten*, 110.

⁷⁷ Molla Halil, *Tesisü Kavâidi'l-Akâid*, 256.

⁷⁸ Molla Halil, *Tesisü Kavâidi'l-Akâid*, 256.

3.2. Molla Halil'e Göre Hz. İsa'nın Yapacakları

Molla Halil'e göre Hz. İsa inince Deccalı öldürecek, Hz Muhammedin Şeriatıyla hükmedecek, cizyeyi kaldıracak ve Hristiyanlığa son verecek, yedi yıl hüküm sürecek ve sonra vefat edip Ravza-i Mutahhara'da defnedilecektir.⁷⁹ Yine Molla Halil'e göre; Deccal Şam'a da gelip oradakileri yener ve onları Kudüs'e kadar kovalar. Müslümanlar Kudüs'e kadar geri çekilirler ve Beytü'l-Mukaddeste Deccal tarafından etrafları kuşatılmışken Allah onlara Hz. İsa'yı Şam'da beyaz minare üzerine indirerek yardım gönderir. Sabah namazı için Mehdiye kamet getirilir, o esnada Hz. İsa camiye girer. İmam Mehdi ona imamlık teklif eder, ancak Hz. İsa, senin için kamet getirilmiş imamlık senin hakkındır, sen namazı kıldır, der. Bunun üzerine Hz. İsa İmam Mehdiye tabi olur, namazdan sonra Hz. İsa Deccalın karşısına çıkar, Deccal Hz. İsa'yı görünce gücünü kaybetmeye başlar ve kaçar. Hz. İsa ona der ki kendini ilah olarak addetmiştin hadi kendini benden koru, benden kurtulamazsın ve Hz. İsa Deccalı bir vuruşta öldürür. Sonra İmam Mehdi bütün yetkiyi ona devreder, haçı kırar ve cizyeyi kaldırır. Dünyayı Adaletle doldurur. O esnada set açılır ve Ye'cuc Me'cuc insanlığa saldırır, her tarafı doldururlar, denizleri ve nehirleri kuruturlar. Bunun üzerine Hz. İsa ve inananlar onlardan kaçarak Kudüs dağlarına çekilirler. Sonra Hz. İsa ve inananlar çok dara düşerek Allah'a dua ederler. Allah Ye'cuc ve Me'cuc'u hastalıkla helak ederek hepsini öldürür. Ancak yeryüzü onların cesetleri ve pis kokularıyla dolar bunun üstüne Allah kuşlara emreder, kuşlar bunların cesetlerini denizlere atarlar ve yağmur yağar yeryüzü bunların pis kokusundan temizlenir. Yedi yıl sonra Hz. İsa vefat eder ve Ravza'da peygamberimizin yanına defnedilir. Çünkü orada boş bir mezar yeri vardır.⁸⁰

Hz. İsa herhangi bir müçtehide tabi olmayacaktır. Kendisi direk Kur'an'dan ahkam çıkaracaktır.⁸¹ Bir rivayette Hz. İsa 7 sene yeryüzünde kalacak derken ancak başka bir rivayete göre 40 sene yeryüzünde kalacaktır. O zaman bu iki rivayet arasında çelişki var gibi gözüküyor. Ama İmam Suyuti rivayetler arasında çelişki olmadığını söyler ve bu rivayetleri şöyle açıklar. Hz. İsa göğe yükselmeden önce 33 yaşındaydı gökten indikten sonra 7 yıl kalacak toplam 40 yıl oldu.⁸²

Hz. İsa yönetiminde yeryüzünde tek din olan İslam kalır, zekat verilmez çünkü zekata muhtaç kimse kalmaz, hazineleri çıkarır, kimse mal toplamaz çünkü kıyametin yakın olduğunu herkes bilir, zehirli hayvanlar zehirlerini bırakırlar.⁸³

⁷⁹ Molla Halil, *Nehcü'l-Enâm*, 26,

⁸⁰ Molla Halil, *Tesisü Kavâidi'l-Akâid*, 257.

⁸¹ Ahmet Hilmi el-Koği, *Rehber-i Avâm*, 27.

⁸² el-Koği, *Rehber-i Avâm*, 27.

⁸³ Muhammed bin Resul Berzenci, *el-İşa li Eşrâti's-Saat*, 269.

SONUÇ

Mesih kelimesinin, Arapça olmadığı iddia edilse de Araplar arasında kullanılmakta ve Ku'ran'da da geçmektedir. Yapı itibariyle Arap dil kurallarına uyum sağlayan bir kelimedir. Dolayısıyla ya bu kelime Arapçalaşmış ya da Arapça kökenden gelmiş olabilir. Mesih kelimesini asıl anlamı silme olsa da dokunmak suretiyle hastaları iyileştirdiği, doğduğunda şeytan ilişmesinden korunması için Cebrail'in kendisine kanadıyla dokunduğu ve benzeri nedenlerle Hz. İsa'ya ve bir gözü olmadığı için de Deccala sıfat olarak söylenmektedir.

Hız. İsa'nın nüzülü, Ehl-i Sünnet alimlerinin hemen hepsi tarafından kabul edilir. Ancak onlar, nasların sübutu kati olanların yani ayetlerin manaya delaletinin kesin olmaması ve hadislerin manaya delaleti kati olsa bile ayetler kadar sübutu kesin olmadığı için inanmanın gerekliliği kabul etseler de inkar edeni de kafir saymazlar. Ancak delillerin zanni olması ve inkar edenlerin tekfir edilmemesi inanmayı nefyetmez. Bu nedenle Hz. İsa'nın nüzülü kıyamet alametleri arasında sayılır.

Molla Halil de geleneği bozmayarak Hz. İsa'nın nüzülü konusunu kıyamet alametleri bölümünde ele almakta ve onu kıyamet alameti olarak görmektedir. Dolayısıyla Molla Halil'e göre kıyametten önce Hz. İsa gökten inecek ve bu Hz. İsa'nın nüzülü kıyametin bir alametidir.⁸⁴

Bu yaklaşım neredeyse Sünni kelim alimlerinin hepsinin takip ettiği üsluptur. Bunun anlamı Mehdi ve Hz. İsa'nın nüzülü itikadın ana konularından kabul edilmemesi. Yani dayandığı naslar ya sübut yönünden ya da delalet yönünden zanni olmasıdır. Bu durum Hz. İsa'nın nüzul etmeyeceği anlamına da gelmez.

Molla Halil'de dikkat çeken ikinci bir husus ise onun Mehdi ve Hz. İsa'nın nüzulünü ispatlamalarda ayet zikretmemesidir. Molla Halil'in bunu ayetlerde Hz. İsa'nın nüzulünün açık şekilde zikredilmemesinden dolayı dile getirmediğini söyleyebiliriz.

Ehl-i Sünnet alimlerinin bu konuda ayetlerden çok hadisleri delil aldıkları görülmektedir. Molla Halil de bu geleneğe uyararak neredeyse ayetlerden bu konuda hiç bahsetmezken hadisleri sıralamaktan geri durmaz.

Yine Molla Halil Ehl-i Sünnet alimlerinin geleneğine uyararak, ahir zamanda kıyametten önce Hz. İsa fiziki olarak gökten Şam'da ki

⁸⁴ Molla Halil, *Nehcü'l-Enâm* (İhsan Yayınları, Tarihsiz), 26.

Emevi'lerin beyaz minareli camisi üzerine sabah vaktinde ineceğini sabah namazını İmam Mehdi'nin arkasında kıldıktan sonra Kudüs'e doğru ilerleyeceğini, orada Deccalın karşısına çıkacağını, her ne kadar Deccal ondan kaçmaya çalışsa da onu öldüreceğini zikreder.

Molla Halil, Mehdinin bütün yetkileri ona devredeceğini, Mesih'in haçı kıracağını, cizyeyi kaldıracığını, yeryüzünde sadece İslam'ı hakim kılacağını, Hz. İsa'nın İslam şeriatıyla hükmedeceğini, hükümleri direk Kur'an'dan istihraç edeceğini, adaletle hükmedeceğini, tam bu esnada setin açılıp, Ye'cuc ve Me'cuc çıkacağını söyler.

Ye'cuc ve Me'cucün belasından Allah onları kurtardıktan sonra yeryüzü adalet ve bereketle dolacak, yerin altında ki hazineler çıkarılacak, zehirli hayvanlar zehirlerini bırakacak, herkes çok zengin olacağı için zekâta muhtaç kimse kalmayacak, herkes Kıyametin yakında kopacağını bildiği için kimsenin mal toplama derdi olamayacaktır. Ve İsa 7 yıl Hüküm sürdükten sonra vefat edecek ve Ravza-i Mutahhara'da Hz. Muhammed (s.a.v.) yanına defnedilecek, çok kısa bir zaman sonra da Kıyamet kopacak.

Zikredilen bu görüşlere bakıldığında Molla Halil, Ehl-i Sünnet alimlerinin özellikle de Eşari mezhebinin alimlerinin görüşlerine yakın görüşlere sahip olduğu söylenebilir.

KAYNAKÇA

- Atalay, Ömer. *Siirt Târihi*. İstanbul: Çeltut Matbaası. 1946.
- Baybal, Sami. *İbrahimi Dinlerde Mesih'in Dönüşü. Yediveren Kitap. 2002.*
- Berzencî, Muhammed b. Resul. *el-İşâre li Eşrâti's-Saat*. Beyrut: Dâru'l-Minhâc. 2005.
- el-Beyhakî, Ebu Bekir Ahmet b. el-Hüseyin b. Ali. *el-Ba's ve'n-Nuşur*. Beyrut: 1988.
- Bursalı, Mehmet Tahir. *Osmanlı Müellifleri*. A. Fikri Yavuz - İsmail Özen. İstanbul. ts. el-Cevherî, Ebu Nasr İsmail bin Hammad. *es-Sihah*. Kahire: Dâru'l-Hadis. 2009.
- el-Firuzâbâdî, Mecîdüddin. *El-Kamusu'l-Muhît*. Kahire: Dâru'l-Hadis. 2008.
- Fuat Abdu'l-Bakî, Muhammed. *el-Mucemü'l-Müfehres li Elfâzi'l-Kur'ani'l-Kerim*. Kahire: Dâru'l-Hadis. 2001.
- Gazzâlî, Ebû Hâmid Muhammed b. Muhammed b. Muhammed b. Ahmed. *ed-Dürretü'l-Fâhire*. nşr. M. Abdülkâdir Ahmed Atâ Beyrut: 1407/1987.
- Harrânî, İbrahim. *Tuhfetu'l-İhvâni'l-Medresiyye fi Terâcim-i Ba'zi Musannifi'l-Kütübi'd-Dirâsiyye*. Tillo: h. 1427.
- İbn Kesîr, Şeyh İmam el-Celîl İmâdüddin b. Ebi'l-Fidâ İsmail. *et-Tefsir*. Dâru'r-Risaleti'l-Alemiye. ts.
- İbn Mâce, Ebu Abdullah Muhammed b. Yezid el-Kazvîni. *es-Sünen*. İstanbul: 1992.
- İbni ebi'l-İz, Ebü'l-Hasen Sadrüddin Ali b. Alâddin Ali b. Muhammed ed-Dımaşkî. *Şerhu Akideti't-Tahaviye*. Müessesetü'r-Risale. ts.
- İmam-ı Rabban*. Ahmet Fârukî Sirhindî. *Mektubât*. Fazilet Neşriyat. Nisan. 2018.
- İsfahânî, Râgıp. *el-Müfredât li Elfâzi'l-Kur'an*. "mşh" md. Dârü'l-Marife.
- Jeffery, *The Foreign Vocabulary of the Qur'an*. Baroda: 1938.
- Kazan. Faruk. *Molla Halil'in Bilgi ve Varlık Anlayışı*. Diyarbakır: 2013.
- Kesteli, Muslihuddin Mustafa. *Haşiyetü'l-Kesteli Ala Şerhi'l-Akâit*. İstanbul: Salah Bilici Yayınları. ts.
- Kitab-ı Mukaddes. *Matta*. İstanbul: Kitab-ı Mukaddes Şirketi. 2010.

- el-Koği, Ahmet Hilmi. *Rehber-i Avâm*. İhsan Yayınları. ts.
- Komisyon, *el-Mu'cemu'l-Vasît*. Mısır: Mektebetu's-Şuruki'd-Devliye. 2011.
- Komisyon, *el-Müncid fi'l-Luğati ve'l-A'lam*. Beyrut: 2008.
- Komisyon, *Kur'an Yolu Tefsiri*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları. 2013.
- L. Koehler – W. Baumgartner. *The Hebrew and Aramaic Lexicon of the Old Testament*. Leiden: 1995-2000.
- el-Meydanî, Abdurrahman Hasan Hanbeket. *el-Akidetü'l-İslamiye ve Esâsuhâ*. Dimaşk: Dâru'l-Kalem. 2016.
- Molla Fudayl, *Terceme*. Yazma Eser. Zokayt Medresesi Kütüphanesi. ns.
- Molla Halil, *Nehcü'l-Enâm*. İhsan Yayınları. Tarihsiz.
- Molla Halil, *Tesisü Kavâidi'l-Akâid*. thk. Vecihi Sönmez. İstanbul: Nubihar Yayınları. 2013.
- Müslim, Ebü'l-Hüseyin Müslim b. el-Haccâc el-Kuşeyrî. *es-Sahih*, nşr. M. F. Abdalbaki. İstanbul: 1992.
- Nesefî, Ebu'l-Muîn. *Bahru'l-Kelâm*. Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye. ts.
- Öztürk, Yaşar Nuri. *Cevap Veriyorum*. Yeni Boyut. 2001.
- Pakiş, Ömer. *Molla Halil es-Süirdî ve Tefsirciligi*. İstanbul: Basılmamış Yüksek Lisâns Tezi. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. 1996.
- er-Râzî, Fahreddin. *et-Tefsirü'l-Kebîr*. *Mefâtihi'l-Gayb*. Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye. ts.
- et-Taberî, Ebu Cafer Muhammed b. Cerîr b. Yezid el-Bağdâdî. *el-Câmiu'l-Beyan an Tevil-i Ayi'l-Kur'an*. Mektebetü'l-Asriyye. Beyrut. ts.
- Tirmizî, Ebu İsa Muhammed b. Sevre. *es-Sünen* İstanbul: 1992.
- W. Gesenius. *A Hebrew and English Lexicon of the Old Testament*. trc. E. Robinson. ed. F. R. Brown v. dğr. Oxford: ts.
- Zemahşerî, Ebi Kasım Carullah. Muhmud b. Ömer b. Muhammed. *el-Keşşâf an Hakâiki Gavâmidi't-Tenzil ve Uyuni'l-Ekâvil fi Vucuhi't-Te'vil*. Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye. ts.